

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 5.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.5.88>

УДК 339.5:615.2

О. В. Дзяд,

*к. е. н., доцент кафедри міжнародної економіки і світових фінансів,
Дніпровський національний університет ім. О. Гончара*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0869-599X>

О. І. Михайленко,

*бакалавр освітньої програми міжнародна економіка
Дніпровський національний університет імені О. Гончара*

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-5552-0391>

МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ ФАРМАЦЕВТИЧНИМИ ТОВАРАМИ У ПОСТПАНДЕМІЙНИЙ ПЕРІОД

О. Dzyad,

*PhD in Economics, Associate Professor of the Department of International Economics
and World Finance, O. Honchar Dnipro National University*

О. Mykhailenko,

*Bachelor of Science in International Economics,
O. Honchar Dnipro National University*

INTERNATIONAL TRADE IN PHARMACEUTICALS IN THE POST-PANDEMIC PERIOD

Торгівля фармацевтичними товарами відіграє важливу роль у міжнародній торгівлі медичними товарами, сприяє забезпеченню національної безпеки охорони здоров'я. Спричинена пандемією глобальна криза, на відміну від переважної

більшості товарів, суттєво стимулювала експорт фармацевтичної продукції. Темпи зростання експорту лікарських засобів до та під час пандемії залишалися стабільно високими, у перший постпандемійний рік – зросли більше, ніж у два рази (до 20,42% у 2021 р. порівняно з 2020 р.). На основі структурного та компаративного аналізу встановлено, що США та країни ЄС були та залишаються провідними експортерами та імпортерами фармацевтичної продукції у світі. У товарній структурі експорту домінують протиінфекційні та безрецептурні засоби, ліки-генерики. За прогнозами, у міжнародній торгівлі лікарськими засобами сформовані товарно-регіональні пропорції будуть зберігатися, існують передумови для покращення позицій країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону. У постпандемійний період країни стикаються з проблемами зарегульованості виробництва та обміну, порушення міжнародних ланцюгів створення доданої вартості товарів. Запроваджені під час пандемії експортні обмеження та збереження високих тарифів на сировину для виготовлення ліків вказують на торговельний протекціонізм. Діяльність СОТ покликана зробити суттєвий внесок у зміцнення глобальної безпеки охорони здоров'я через лібералізацію міжнародної торгівлі фармацевтичними товарами але на практиці цього не відбувається. Перспективи розвитку міжнародної торгівлі фармацевтичними товарами залежать від скасування мит, створення схеми глобального співробітництва під час кризи охорони здоров'я з питань імпортних та експортних обмежень, митних процедур, транзиту, державних закупівель, прозорості. Саме ці питання 13-ть країн Оттавської групи запропонували розв'язати в Угоді про торгівлю у галузі охорони здоров'я. Для визначення потенціалу нової багатосторонньої Угоди, оцінки можливостей та ризиків її укладання з позицій національної безпеки охорони здоров'я, країнам потрібен час.

Trade in pharmaceuticals plays an important role in international trade in medical products and contributes to national health security. The global crisis caused by the pandemic, unlike the vast majority of goods, has significantly stimulated the

export of pharmaceutical products. The growth rate of exports of pharmaceuticals before and during the pandemic remained consistently high, more than doubling in the first post-pandemic year (to 20.42% in 2021 compared to 2020). Based on the structural and comparative analysis, it was found that the United States and the EU countries have been and remain the leading exporters and importers of pharmaceutical products in the world. The commodity structure of export is dominated by anti-infective and over-the-counter medicines, and generic drugs. According to forecasts, the existing commodity and regional proportions in international trade in pharmaceuticals will continue, and there are prerequisites for improving the position of the Asia-Pacific region. In the post-pandemic period, countries are facing problems of overregulation of production and exchange, disruption of international value chains. The export restrictions imposed during the pandemic and the persistence of high tariffs on raw materials for the manufacture of medicines point to trade protectionism. The WTO's activities are intended to make a significant contribution to strengthening global health security through the liberalization of international trade in pharmaceuticals, but in practice this is not happening. The prospects for the development of international trade in pharmaceuticals depend on the abolition of duties, the creation of a scheme for global cooperation during the health crisis on import and export restrictions, customs procedures, transit, public procurement, and transparency. The 13 countries of the Ottawa Group proposed to address these issues in the Health Trade Agreement. Countries need time to determine the potential of the multilateral agreement, assess the opportunities and risks of its conclusion from the standpoint of national health security.

Ключові слова: міжнародна торгівля, фармацевтичні товари, СОТ, експортні обмеження, постпандемійний період, глобальна безпека охорони здоров'я.

Keywords: international trade, pharmaceuticals, WTO, export restrictions, post-pandemic period, global health security.

Постановка проблеми. Міжнародна торгівля фармацевтичними товарами динамічно розвивається і відіграє важливу роль у забезпеченні населення світу необхідними ліками. Поряд з медичним обладнанням, вакцинами, дезінфекційними засобами, ортопедичними виробами, фармацевтична продукція допомагає запобігати, діагностувати, лікувати та контролювати захворювання, а також покращувати якість життя людей. Міжнародна торгівля такими товарами сприяє ефективному розподілу ресурсів, стимулює інновації, конкуренцію, розвиток людського капіталу, виступає важливим фактором глобалізації та співробітництва між країнами. Однак, міжнародний обмін також характеризується низкою проблем, таких як високі ціни на ліки, нерівний доступ до них, неефективні ланцюги постачання, фальсифіковані та неякісні ліки. З початком пандемії COVID-19 міжнародна торгівля фармацевтичними товарами набула зростаючої значущості, адже від ефективного обміну залежить здоров'я мільйонів людей. З одного боку, запровадження чисельних нетарифних обмежень експорту країнами під час пандемії, наявність високих тарифів на сировину для виробництва ліків вказує на зростаючий протекціонізм у торгівлі лікарськими засобами. З іншого боку, дискусії на рівні СОТ з питання зміцнення глобальної безпеки охорони здоров'я розглядаються як елемент концепції глобальної безпеки та потребують заходів лібералізації торгівлі. Аналіз експортних та імпорتنих потоків необхідний для розуміння сучасних тенденцій на світовому фармацевтичному ринку, визначення перспектив його розвитку.

Стан дослідження проблеми. Питання міжнародної торгівлі фармацевтичними товарами досліджуються науковцями та практиками з позицій економіки ринку, його організації та регулювання на різних рівнях. Пандемія COVID-19 стимулювала міжнародну торгівлю медичними товарами, першочергово вакцинами, медичним обладнанням, дезінфекційними засобами, що вплинуло на структуру ринку медичних товарів. Значний масив наукових робіт зарубіжних та вітчизняних авторів присвячений саме впливу пандемії на розвиток міжнародної торгівлі медичними товарами, ролі та наслідкам експорту-імпорту під час пандемії на здоров'я населення та розвиток країн. Зокрема,

А.Бхаттачарджі та Р. Чанда дослідили довгостроковий зв'язок між витратами на імпорт товарів та показниками здоров'я та довголіття [1], Д. М. Чибісов проаналізував особливості механізму охорони інтелектуальної власності, яка відіграє важливу роль у виробництві та торгівлі фармацевтичними товарами [2], О. Чугаєв охарактеризував особливості зовнішньої торгівлі під час пандемії [3]. У контексті пандемії COVID-19 у звітах СОТ розглядаються питання міжнародної торгівлі товарами для здоров'я [4], регулювання міжнародної торгівлі товарами фармацевтичної галузі та торговельні аспекти передачі прав інтелектуальної власності на ці товари [5]. Питання торговельної політики країн у контексті протидії пандемії дослідженні у працях Р. Болдуїна та Б. Ведер ді Мауро [6], С. Евінета [7]. Період відновлення міжнародної торгівлі після пандемії для фармацевтичних товарів має свої особливості та залишається недостатньо дослідженим. Потребують додаткової уваги інструменти сучасного протекціонізму на світовому ринку фармацевтичних товарів та оцінки перспектив лібералізації торговельної політики СОТ у контексті зміцнення глобальної безпеки охорони здоров'я.

Мета і завдання дослідження. Мета статті полягала у тому, щоб на основі аналізу визначити тренди, особливості та перспективи міжнародної торгівлі фармацевтичними товарами у постпандемійний період. Для досягнення поставленої мети використовувалися методи динамічних рядів, структурного, компаративного аналізу, глобального, логічного, комплексного підходів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Постійно та інтенсивно зростаюча, інноваційно орієнтована фармацевтична промисловість має великий вплив на світову економіку і розглядається як стратегічний сектор у багатьох країнах світу. Ліки, а також міжнародна торгівля лікарськими засобами є надзвичайно важливими для належного функціонування систем охорони здоров'я через їх прямий вплив на здоров'я суспільства.

Сьогодні в міжнародній торгівлі понад 98% усіх товарів класифікуються за Гармонізованою системою опису та кодування товарів (ГС). Відповідно до версії ГС 2022 р., список медичних товарів складається з 197 товарних позицій,

причому переважна більшість – 44,2% приходить на фармацевтичні продукти (A1: лікарські засоби, розфасовані у відміряних дозах та розфасовані для роздрібної торгівлі (товарні позиції 3002 і 3004 ГС), A2: лікарські засоби, не розфасовані в дозованих дозах для роздрібної торгівлі, тобто продаються наливом (товарна позиція 3003 ГС) та A3: охоплюють продукти, специфічні для фармацевтичної промисловості, наприклад, антибіотики, гормони та вітаміни (товарні позиції 2936, 2937, 2939 і 2941 ГС) [8].

Міжнародна торгівля фармацевтичними товарами переживає стрімке зростання в останні роки, що зумовлено комплексом факторів. Одним з ключових двигунів цього зростання є старіння населення світу та поширення хронічних захворювань. Кількість людей похилого віку зростає, і, як наслідок, підвищується ризик розвитку хронічних захворювань, таких як хвороби серцево-судинної системи, цукровий діабет і рак. Також зростає поширеність хронічних захворювань серед молоді через фактори способу життя, такі, як неправильне харчування, шкідливі звички та недостатня фізична активність. За даними ВООЗ від хронічних захворювань щороку помирають 41 млн людей, що становить 74% від усіх смертей у світі. З них 17 млн помирають у віці до 70 років [9], що призводить до втрати продуктивних років життя та ставить під загрозу соціально-економічний розвиток країн, оскільки передчасна смерть та інвалідність скорочують робочу силу та збільшують медичні витрати.

Ключову роль у розвитку галузі відіграють медичні дослідження та розробки. Фармацевтичні компанії інвестують значні ресурси в проведення клінічних випробувань і досліджень для відкриття нових ліків і методів лікування. Ці науково-дослідні роботи спрямовані на вирішення сучасних медичних потреб і покращення результатів лікування пацієнтів. Швидка розробка та впровадження вакцин і ліків для боротьби з вірусом продемонстрували оперативну гнучкість галузі, підкреслили вирішальну роль фармацевтичних товарів у глобальній системі охорони здоров'я.

Сучасне регулювання міжнародної торгівлі відбувається на основі угод СОТ. Для фармацевтичних товарів правила СОТ щодо експортних обмежень є

особливо актуальними. СОТ визнає, що охорона здоров'я є законною метою політики, і передбачає винятки з правил, які містяться в більшості торговельних угод, що дозволяє країнам-членам запроваджувати заходи за умови, що вони вважаються необхідними для захисту здоров'я та безпеки людини і навколишнього середовища та не запроваджені як бар'єри для торгівлі. Зокрема, це Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ) [10], Генеральна угода з торгівлі послугами (ГАТС) [11], Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС) [12], Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів (Угода СФС) [13], Угода про технічні бар'єри в торгівлі (Угода про ТБТ) [14], Угода про спрощення процедур торгівлі (ТФА) [15], рамкові Фармацевтична угода СОТ [16] та про державні закупівлі [17].

Сучасні національні практики регулювання експорту та імпорту ліків чинять вплив на глобальну торгівлю. З одного боку, глобалізація сприяє зростанню міжнародної торгівлі, що веде до більшої доступності ліків. З іншого боку, під час пандемії зросла кількість нетарифних обмежень та ускладнилися регуляторні процедури, що перешкоджало ефективній торгівлі, а високі витрати на їх дотримання позначилися на ціноутворенні та функціонуванні міжнародних ланцюгів постачання та моделей виробництва в кількох країнах. Тариф може істотно впливати на їх кінцеву вартість, а отже, і на доступність ліків для споживачів. На всі готові лікарські засоби країни-підписанти Фармацевтичної угоди СОТ скасували мито але на сировину, на проміжні продукти (у т.ч. хімічні), які використовуються для виробництва ліків, застосовуються мито до 5%. Окрім цього, ставки імпортного мита на сировину для виробництва найновіших та інноваційних ліків не оновлювалися у СОТ з 2010 р. За даними ОЕСР тарифи на вакцини існують у 22% країн, у 8 % яких застосовуються мита понад 5%. Середній світовий тариф на інгредієнти вакцин, такі як консерванти, ад'юванти, стабілізатори, антибіотики, коливається від 2,6% до 9,4%.

Для фармацевтичної продукції безпека та надійність є основними аргументами для встановлення правил, норм, стандартів у виробництві та торгівлі. За даними СОТ до квітня 2020 р. урядами було введено 145 експортних

обмежень на товари медичного призначення. Наслідками заборони Індією у березні 2020 р. експорту парацетамолу та інших ліків стало обмеження доступності ліків та зростання цін на них. Як результат, британська аптечна мережа Boots ввела обмеження продажу «двох позицій в одні руки» на ліки від кашлю та застуди, знеболюючі, дитячі ліки, термометри та серветки. У країнах ОЕСР кожна з них у середньому повинна дотримуватися 38 нетарифних заходів [18].

Ліцензування є ключовим елементом, який дозволяє країнам контролювати ввезення та вивезення фармацевтичних товарів. Затримки у процесах ліцензування та імпорту негативно впливали на доступність фармацевтичних товарів, особливо коли мова йшла про необхідність швидкого реагування на зміни у попиті та постачанні. Використання різних інструментів регулювання в країнах створює додатковий бар'єр для міжнародної торгівлі, що потребує узгодження стандартів та процедур. Крім того, проблема незаконної торгівлі ліками залишається актуальною і потребує посиленої уваги з боку регуляторних органів, адже це становить пряму загрозу для здоров'я споживачів.

За останні десятиліття завдяки прогресу в дослідженнях та зростаючому попиті на медичні послуги, міжнародна торгівля фармацевтичними товарами значно зросла, і в 2014 р. загальні доходи від фармацевтичної продукції в усьому світі вперше перевищили 1 трлн дол. США, а вже в 2022 р. обсяг світового фармацевтичного ринку сягнув 1,7 трлн дол. США. У 2022 р. фармацевтична продукція посіла 7 місце за обсягами продажів серед усіх продуктів у світі, з часткою 3,52% в загальній світовій торгівлі [19].

З 2018 по 2022 роки спостерігалось зростання частки ліків у міжнародній торгівлі медичними товарами з 54,9% до 56,7%, що свідчить про зростання значення фармацевтичної продукції в сфері охорони здоров'я (рис. 1).

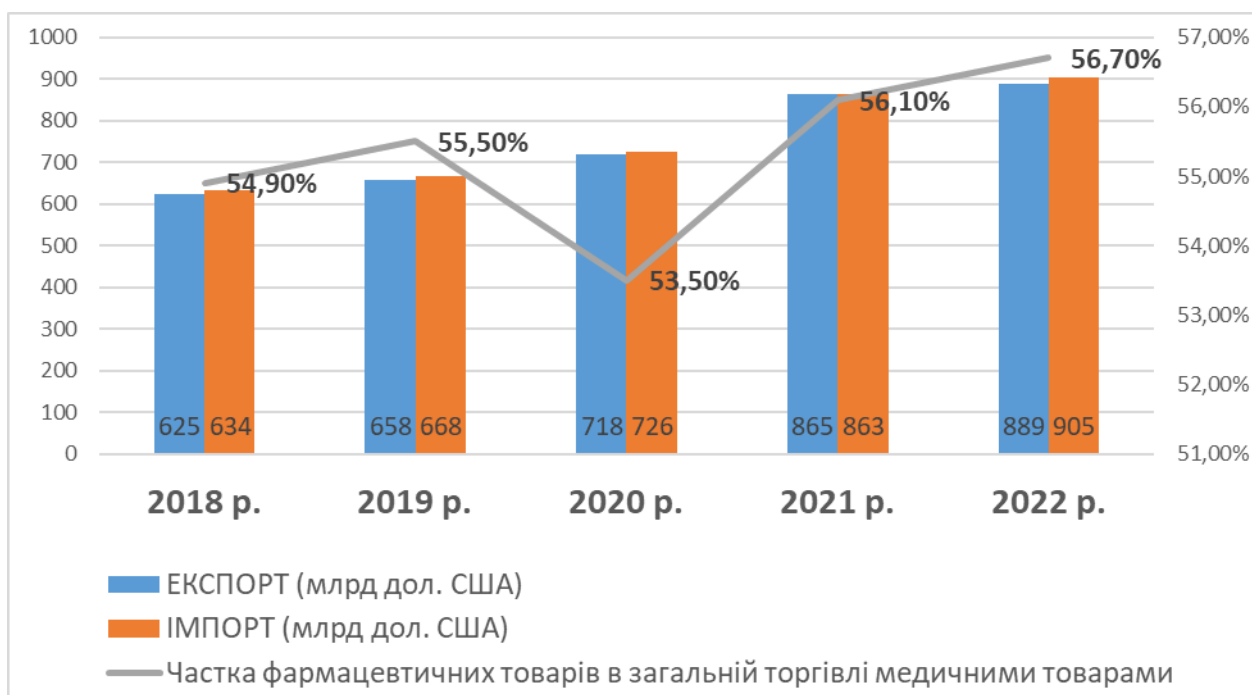

Рис. 1. Торгівля фармацевтичними товарами, 2018 – 2022 рр. [20]

У 2020 р. пандемія COVID-19 спричинила підвищення попиту на певні категорії медичних товарів, таких як засоби індивідуального захисту, що призвело до тимчасового зниження частки лікарських засобів у загальному обсязі торгівлі медичними товарами до 53,5%. Проте вже у 2021 р. ситуація стабілізувалась, і частка фармацевтичної продукції зросла до 56,1%. Дані рис.1 свідчать, що пандемія не пригальмувала, а навпаки стимулювала зростання обсягів експорту фармацевтичних товарів. Так, темпи зростання експорту у 2019 та 2020 рр. становили 5,3% та 9,1% відповідно, у постпандемійний період – 20,42% та 2,78% у 2021 р. та 2022 р. відповідно. Суттєво наростили експорт ліків у 2022 р. порівняно з попереднім роком Бельгія, США, Ірландія, Німеччина, Швейцарія. Німеччина зберегла лідируючу позицію у світовому експорті фармацевтичної продукції, обсяги її експорту становили 125 млрд дол. США у 2022 р. або 14,06% загального експорту у 2022 р. Провідні позиції займали Бельгія (105,2 млрд дол. США або 11,83%), Швейцарія (102 млрд дол. США або 11,47%), США (87,5 млрд дол. США або 9,84%) та Ірландія (83,4 млрд дол. США або 9,38%), див. рис. 2.

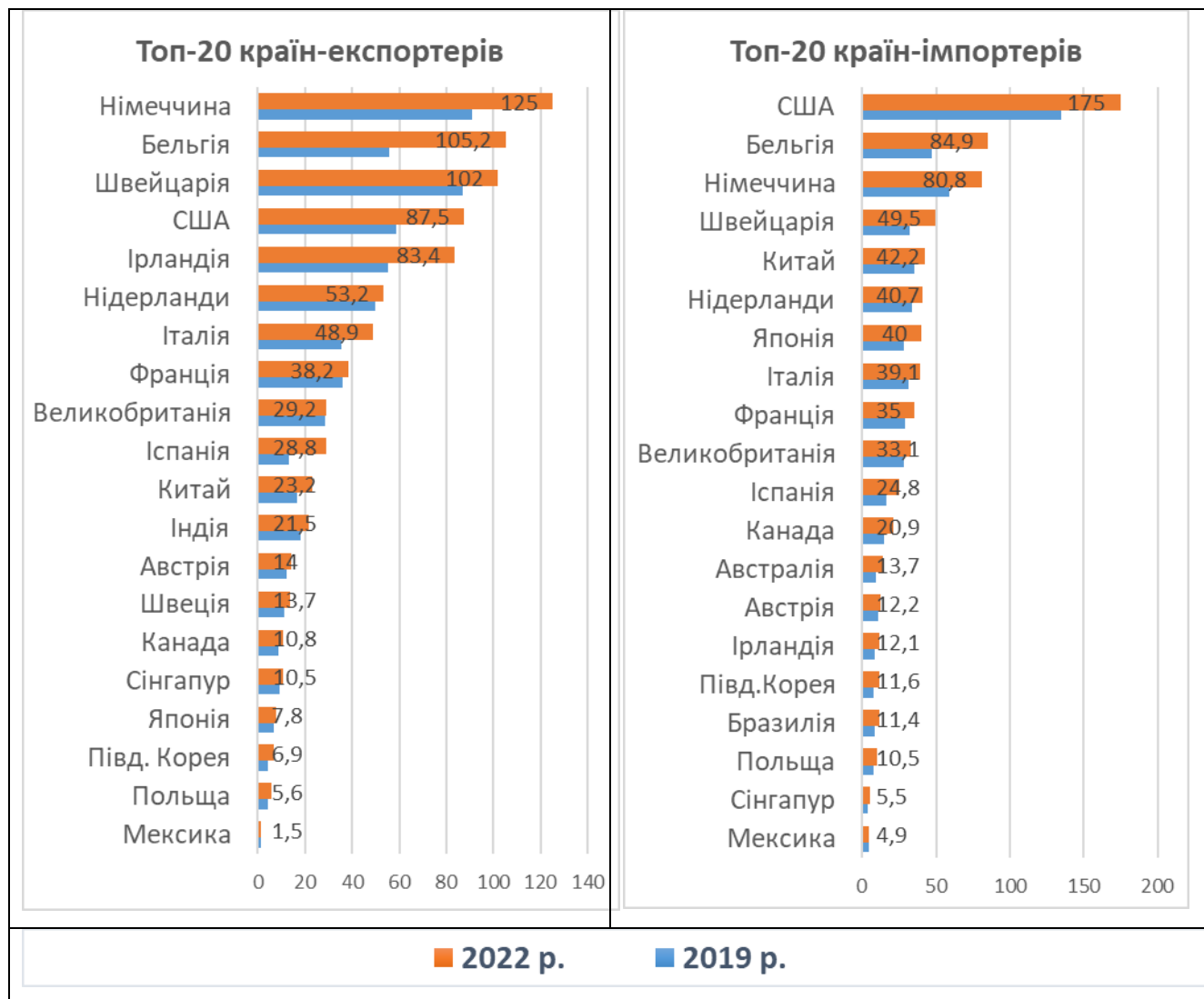

Рис. 2. Топ-20 країн експортерів/імпортерів фармацевтичних товарів (2019, 2022 рр., млрд дол. США) [20]

Імпорт фармацевтичної продукції також продемонстрував зростання. У період пандемії темпи зростання імпорту становили 5,36% та 8,68% у 2019 р. та 2020 р. відповідно, ланцюгові темпи зростання імпорту у 2021 по 2022 рр. відповідно склали 18,87% та 4,87%. Серед п'яти найбільших імпортерів фармацевтичної продукції у 2022 р. були США з імпортом на суму 175 млрд дол. США (19,33%), Бельгія – 84,9 млрд дол. США (9,38%), Німеччина – 80,8 млрд дол. США (8,92%), Швейцарія – 49,5 млрд дол. США (5,46%) та Китай – 42,2 млрд дол. США (4,66%). Із ТОП-5 провідних експортерів та імпортерів тільки Ірландія займала 5-ту сходинку серед світових експортерів та 15-ту серед

імпортерів ліків, натомість Китай був на 5-й позиції серед імпортерів та 11-й серед експортерів у 2022 р. Після пандемії всі країни наростили свій експорт та імпорт але їх позиції у ТОП-20 експортерів та імпортерів не змінилися.

США та країни ЄС виступають як ключові гравці в світовій торгівлі фармацевтичними товарами. Надійна інфраструктура, яка включає в себе численні фармацевтичні компанії, науково-дослідні інститути та академічні центри, забезпечує неперервний потік інновацій, що сприяє розробці нових лікарських засобів. Високий рівень інвестицій у передові технології та сприятлива політика відшкодування витрат на медичні послуги стимулюють швидке впровадження інноваційних ліків та методик лікування. Крім того, розвинена система охорони здоров'я та висока купівельна спроможність споживачів у цих країнах сприяють широкому доступу до новітніх медичних препаратів і методик лікування.

Торгівля фармацевтичними продуктами між ЄС та США є усталеною та динамічною. З 2002 по 2022 рр. експорт фармацевтичних продуктів з ЄС до США щорічно зростав на 9%, а імпорт ЄС з США збільшувався на 7% на рік. Протягом цього періоду торговий баланс був на користь ЄС, профіцит становив 54 млрд євро у 2022 р. [21]. Позитивне сальдо ЄС у торгівлі фармацевтичними продуктами з США підкреслює їхню конкурентоспроможність та інноваційність у цій галузі. Існує також високий попит на європейські фармацевтичні товари в США, що може бути пов'язано з якістю, дослідженнями та розробками, які проводяться в ЄС. З іншого боку, зростання імпорту з США також відображає глобальну інтеграцію фармацевтичних ринків та потребу в диверсифікації постачання для задоволення потреб населення ЄС.

У торгівлі фармацевтичною продукцією ЄС та США – провідні конкуренти та стратегічні партнери. У 2022 р. майже третина експорту лікарських засобів ЄС припадала на США (33%), за ними йдуть Швейцарія (13%), Великобританія (7%), Китай і Японія (по 6%) (рис. 3).

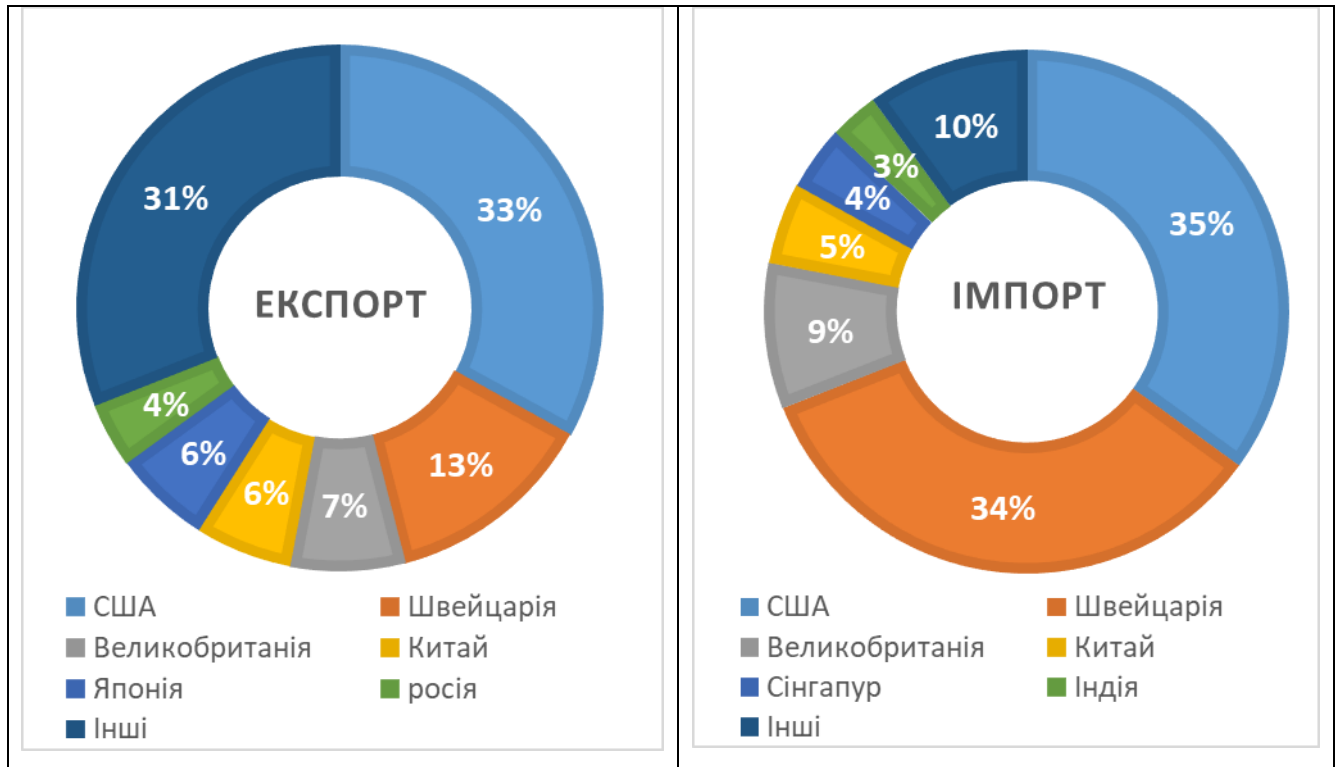

Рис. 3. Регіональна структура експорту та імпорту фармацевтичних товарів ЄС, 2022 р., % [21]

Імпорт ліків із США до ЄС становив 35% від загального обсягу імпортованих фармацевтичних товарів ЄС. За ними слідує Швейцарія з показником у 34%, Великобританія з 9%, Китай з 5% та Сінгапур, який займає 4% імпорту.

Структура міжнародної торгівлі фармацевтичними товарами за терапевтичною спрямованістю препаратів (протиінфекційні засоби, шлунково-кишкові, серцево-судинні, засоби для лікування дихальних шляхів, антидіабетичні, дерматологічні засоби, препарати для нервової системи та кістково-м'язової систем, та інші), типами препаратів (оригінальні та генерики), рецептами також високо диференційована. У 2022 р. найбільшу частку фармацевтичного ринку займав сегмент протиінфекційних засобів. Основною причиною цього стала еволюція інфекційних хвороб та зростаюча потреба в ефективних методах лікування. Поява нових штамів бактерій і вірусів, стійких до існуючих лікарських засобів, підвищила попит на інноваційні протиінфекційні

препарати. Глобальні зусилля в боротьбі з інфекційними захворюваннями, особливо в контексті пандемії COVID-19, ще більше підкреслили важливість досліджень і розробок в цьому сегменті.

Щодо типів препаратів, спостерігається тенденція до значного зростання сегмента ліків-генериків, які й надалі будуть мати значний вплив на фармацевтичний ринок. У 2022 р. міжнародна торгівля генеричними препаратами оцінювалась в 418,1 млрд дол. США і, за прогнозами, зростатиме у середньому на 5,6% щорічно [22]. Генерик — це непатентований лікарський препарат, що є відтворенням оригінального препарату, на який закінчився термін патентного захисту. Зазвичай, генеричні препарати продаються за істотно нижчими цінами, ніж брендові, і на них припадає значна частка продажів ліків, що відпускаються за рецептом, у всьому світі. Це пояснюється тим, що виробникам генеричних препаратів не потрібно інвестувати в масштабні дослідження та розробки, необхідні для створення нових ліків, що дозволяє їм виробляти та продавати свою продукцію з меншими витратами. Така доступність значно сприяла розширенню ринку генеричних ліків. Зусилля зі стримування витрат постачальниками медичних послуг, урядами та страховими компаніями також сприяли зростанню генеричного сегменту.

В найближчі роки прогнозується значне зростання ринку безрецептурних препаратів. Згідно з прогнозами, цей сегмент фармацевтичного ринку буде динамічно розвиватися, що обумовлено низкою факторів, які впливають на зміну споживчих уподобань і тенденцій у сфері охорони здоров'я. Одним із ключових факторів є зростаюча схильність людей до самолікування. Споживачі все частіше беруть на себе відповідальність за своє здоров'я, шукають способи самостійного лікування поширених захворювань та проблем зі здоров'ям. Ще одним фактором, що стимулює зростання ринку, є зручність таких ліків. Безрецептурні препарати легко доступні в аптеках та роздрібних торгових точках, що робить їх ідеальним рішенням для людей, які не мають часу або бажання йти до лікаря. Також підвищує попит на дані препарати зростання обізнаності споживачів про безрецептурні продукти та їх переваги. До найпоширеніших категорій

безрецептурних препаратів належать знеболюючі, ліки від кашлю та застуди, засоби для травлення, препарати для лікування алергії.

Слід зазначити, фармацевтичний ринок відрізняється жорсткою конкуренцією між компаніями розвинених країн світу. Щоб залишатися конкурентоспроможними, компанії змушені інвестувати значні ресурси в маркетингові та рекламні стратегії. Їхня мета – просування своєї продукції як серед медичних працівників, так і серед широкого загалу споживачів. Також стають все більш популярними злиття та поглинання. Компанії прагнуть розширити асортимент своїх продуктів і отримати конкурентну перевагу. Такі стратегічні альянси дозволяють виробникам використовувати сильні сторони та ресурси партнерів, сприяючи зростанню інновацій та виходу на нові ринки.

Останнім часом, Азіатсько-Тихоокеанський регіон демонструє вражаючі темпи зростання у сфері охорони здоров'я. Завдяки величезному споживчому попиту, в регіоні проживає майже дві третини населення світу, зростанню доходів населення, формуванню середнього класу зростають витрати на охорону здоров'я. Це зростання підтримується також завдяки розвиненій нормативній базі та активній урядовій політиці, яка спрямована на покращення якості медичних послуг. Наприклад, амбітна ініціатива «Здоровий Китай 2030» має на меті за 15 років подвоїти розмір національної галузі охорони здоров'я. Індія також показує значне зростання у цій сфері, в тому числі, завдяки збільшенню витрат на охорону здоров'я та стрімкому розвитку фармацевтичної промисловості. Прямі іноземні інвестиції продовжують залишатися стабільними. США є традиційним лідером інвестицій у регіон, за якими слідують Швейцарія, Японія, Німеччина та Франція. Внутрішньорегіональні інвестиції також мають велике значення, особливо від компаній з Китаю, Японії, Південної Кореї, Сінгапуру та Індії. Інновації в секторі охорони здоров'я є ключовим фактором для подальшого зростання, і значні інвестиції вже здійснюються у розробку нових технологій. Зокрема, Китай є одним зі світових лідерів за обсягами витрат на дослідження та розробки у фармацевтичній галузі, поступаючись лише США. Все це свідчить про стрімкий

розвиток та інноваційний потенціал регіону, який буде впливати на глобальну економіку у найближчі десятиліття [23].

Міжнародна торгівля фармацевтичними товарами покликана зробити суттєвий внесок у зміцнення глобальної безпеки охорони здоров'я. На останніх Міністерських конференціях СОТ у Женеві (Швейцарія, 2022 р.) та Абу-Дабі (ОАЕ, 2024 р.) спроби винести уроки з пандемії – лібералізувати торгівлю медичними товарами не були успішними. Ініціативу укласти Угоду про торгівлю у галузі охорони здоров'я висунула «Оттавська група» у складі 13 однодумців-партнерів СОТ. Основні напрями глобального пакету охорони здоров'я передбачають [18]:

- перегляд, усунення, не встановлення нових обмежень на експорт медичних препаратів, надання гарантій партнерам, що будь-які необхідні обмежувальні заходи будуть впроваджуються тільки після узгодження у відповідності зобов'язань країн СОТ при обов'язковому дотриманні принципів цієї організації;
- міжнародне співробітництво країн з питань регулювання торгівлі, розбудову потенціалу через обмін кращими практиками, розробку та запровадження програм розвитку у межах допомоги розвитку СОТ;
- скасування тарифів на готові ліки та сировину, вхідні матеріали для їх виготовлення через розширення сфери дії та доєднання нових країн до Фармацевтичної угоди СОТ, одностороннього скорочення тарифів на недискримінаційній основі;
- спрощення торгівлі шляхом поширення найкращих практик, розробки та публікації національних планів сприяння торгівлі та повного виконання Угоди СОТ про сприяння торгівлі (TFA);
- відкриття ринку державних закупівель для країн-підписантів угоди про державні закупівлі СОТ та заохочення приєднання нових країн-членів СОТ до цієї угоди.

Міністри торгівлі Оттавської групи виступають за прозорість заходів у міжнародній торгівлі, вжитих у відповідь на пандемію коронавірусу. Перспективи

подальших досліджень будуть пов'язані із визначенням потенціалу багатосторонньої Угоди про торгівлю в галузі охорони здоров'я, можливостей та ризиків укладання цієї Угоди для країн з позицій їх національної безпеки охорони здоров'я.

Висновки. Торгівля фармацевтичними товарами відіграє важливу роль у міжнародній торгівлі медичними товарами та забезпечені національної безпеки охорони здоров'я. На відміну від переважної більшості товарів глобальна криза, спричинена пандемією, стимулювала експорт фармацевтичної продукції, темпи зростання експорту до та під час пандемії залишалися позитивними та високими, у перший постпандемійний рік – зросли більше, ніж у два рази (до 20,42% у 2021 р. відносно 2020 р.). США та країни ЄС були та залишаються провідними експортерами та імпортерами фармацевтичної продукції у світі. У товарній структурі експорту домінують протиінфекційні та безрецептурні засоби, ліки-генеріки. За прогнозами, у міжнародній торгівлі лікарськими засобами сформовані товарно-регіональні пропорції будуть зберігатися, існують передумови для покращення позицій країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону.

Проблемні питання розвитку міжнародної торгівлі фармацевтичною продукцією пов'язані із застосуванням тарифних та нетарифних інструментів під час пандемії COVID-19. Перспективи скасувати бар'єри у торгівлі медичними товарами, у т.ч. фармацевтичними продуктами, у межах діючих угод СОТ не знаходять підтримки серед країн-членів. Посилення ролі СОТ для забезпечення глобальної безпеки системи охорони здоров'я, ймовірно будуть пов'язані із укладанням Угоди про торгівлю у галузі охорони здоров'я. Майбутня угода може сприяти торгівлі товарами для охорони здоров'я, більшій глобальній готовності та стійкості до ймовірних майбутніх потрясінь здоров'я шляхом: скасування мит на фармацевтичні та медичні товари; створення схеми глобального співробітництва під час кризи охорони здоров'я з питань імпорتنих та експортних обмежень, митних процедур, транзиту, державних закупівель, прозорості торгівлі; удосконалення діючих правил СОТ щодо торгівлі товарами першої необхідності.

Література

1. Bhattacharjee A., Chanda R. Trade in health products and population health: A long-run relation. URL : <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/twec.13313>. (дата звернення: 14.04.2024).
2. Чибісов Д. М. Охорона прав інтелектуальної власності в рамках Світової організації торгівлі: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.11. Одеса, 2017. 21с.
3. Chugaiev O. Foreign Trade Strength of Countries under the COVID-19 Pandemic. *Actual problems of international relations*. 2020. Т. 1, № 143. С. 45–56. DOI: <http://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv/article/view/3750>.
4. WTO reports on COVID-19 and world trade. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/covid19_e/covid_reports_e.htm. (дата звернення: 15.04.2024).
5. HS Nomenclature 2022 edition. URL: <https://www.wcoomd.org/en/topics/nomenclature/instrument-and-tools/hs-nomenclature-2022-edition/hs-nomenclature-2022-edition.aspx>. (дата звернення: 15.04.2024).
6. Baldwin, R. and B. Weder di Mauro (2020), Economics in the Time of COVID-19, a VoxEU.org eBook, CEPR Press. URL: https://cepr.org/system/files/publication-files/60120-economics_in_the_time_of_covid_19.pdf. (дата звернення: 15.04.2024).
7. Baldwin R. and Evenett S. (eds) (2020), COVID-19 and Trade Policy: Why Turning Inward Won't Work, a VoxEU.org eBook, CEPR Press. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/new-ebook-covid-19-and-trade-policy-why-turning-inward-wont-work>. (дата звернення: 15.04.2024)
8. Trade Therapy: Deepening Cooperation to Strengthen Pandemic Defenses. URL: https://www.wto.org/english/news_e/news22_e/heal_03jun22_e.pdf. (дата звернення: 16.04.2024).
9. Noncommunicable diseases. URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/noncommunicable-diseases>. (дата звернення: 16.04.2024).
10. The General Agreement on Tariffs and Trade (GATT 1947). URL: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_01_e.htm. (дата звернення: 17.04.2024).

11. The General Agreement on Trade in Services (GATS). URL: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/general-agreement-trade-services-gats>. (дата звернення: 18.04.2024).
12. Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights. URL: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips_01_e.htm. (дата звернення: 18.04.2024).
13. Sanitary and Phytosanitary Measures. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/sps_e/spsagr_e.htm. (дата звернення: 20.04.2024).
14. Technical barriers to trade. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/tbt_e/tbt_e.htm. (дата звернення: 21.04.2024).
15. Trade facilitation. WTO. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/tradfa_e/tradfa_e.htm#II. (дата звернення: 21.04.2024).
16. The WTO's Pharma Agreement URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/pharma_ag_e/pharma_agreement_e.htm. (дата звернення: 23.04.2024).
17. Agreement on Government Procurement URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/gproc_e/gp_gpa_e.htm. (дата звернення: 24.04.2024).
18. The policy case for a Trade in Healthcare Agreement. URL: <https://global-counsel.com/insights/report/policy-case-trade-healthcare-agreement>. (дата звернення: 25.04.2024).
19. Pharmaceutical products (HS: 30) Product Trade, Exporters and Importers. The Observatory of Economic Complexity. URL: <https://oec.world/en/profile/hs/pharmaceutical-products>. (дата звернення: 27.04.2024).
20. Trade in medical goods stabilises after peaking during pandemic. WTO blog. URL: https://www.wto.org/english/blogs_e/data_blog_e/blog_dta_23may23_e.htm. (дата звернення: 28.04.2024).
21. Trade in medicinal & pharma products: new peak in 2022. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20230424-1>. (дата звернення: 28.04.2024).

22. Generic Drugs Market Size, Growth Trends Report 2024- . URL: <https://www.precisionbusinessinsights.com/market-reports/global-generic-drugs-market>. (дата звернення: 29.04.2024).

23. How Asia-Pacific's healthcare industry is shaping up for the future. URL: <https://www.gbm.hsbc.com/en-gb/insights/innovation/asia-pacific-healthcare-industry>. (дата звернення: 29.04.2024).

References

1. Bhattacharjee, A. and Chanda, R. (2023), “Trade in health products and population health: A long-run relation”, available at: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/twec.13313> (Accessed 14 April 2024).

2. Chybisov, D. M. (2017), “Protection of intellectual property rights within the framework of the World Trade Organization”, Abstract of Ph.D. dissertation, Law, ONTU, Odessa, Ukraine.

3. Chugaiev, O. (2020), “Foreign Trade Strength of Countries under the COVID-19 Pandemic”, Actual problems of international relations, vol. 1, no. 143, pp. 45–56, available at: <http://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv/article/view/3750> (Accessed 15 April 2024).

4. WTO (2022), “WTO reports on COVID-19 and world trade”, available at: https://www.wto.org/english/tratop_e/covid19_e/covid_reports_e.htm (Accessed 15 April 2024).

5. World Customs Organization (2022), “HS Nomenclature 2022 edition”, available at: <https://www.wcoomd.org/en/topics/nomenclature/instrument-and-tools/hs-nomenclature-2022-edition/hs-nomenclature-2022-edition.aspx> (Accessed 15 April 2024).

6. Baldwin, R. and Weder di Mauro, B. (2020), “Economics in the Time of COVID-19, a VoxEU.org eBook”, CEPR Press, available at: https://cepr.org/system/files/publication-files/60120_economics_in_the_time_of_covid_19.pdf (Accessed 15 April 2024)

7. Baldwin, R. and Evenett, S. (2020), “COVID-19 and Trade Policy: Why Turning Inward Won’t Work, a VoxEU.org eBook”, CEPR Press, available at: <https://cepr.org/voxeu/columns/new-ebook-covid-19-and-trade-policy-why-turning-inward-wont-work> (Accessed 15 April 2024).

8. WTO (2022), “Trade Therapy: Deepening Cooperation to Strengthen Pandemic Defenses”, available at: https://www.wto.org/english/news_e/news22_e/heal_03jun22_e.pdf (Accessed 16 April 2024).

9. WHO (2023), “Noncommunicable diseases”, available at: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/noncommunicable-diseases> (Accessed 16 April 2024).

10. WTO (1947), “The General Agreement on Tariffs and Trade (GATT 1947)”, available at: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_01_e.htm (Accessed 17 April 2024).

11. European Commission (1995), “The General Agreement on Trade in Services (GATS)”, available at: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/general-agreement-trade-services-gats> (Accessed 18 April 2024).

12. WTO (1994), “Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights”, available at: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips_01_e.htm (Accessed 18 April 2024).

13. WTO (1994), “Sanitary and Phytosanitary Measures”, available at: https://www.wto.org/english/tratop_e/sps_e/spsagr_e.htm (Accessed 20 April 2024).

14. WTO (2024), “Technical barriers to trade”, available at: https://www.wto.org/english/tratop_e/tbt_e/tbt_e.htm (Accessed 21 April 2024).

15. WTO (2017), “Trade facilitation”, available at: https://www.wto.org/english/tratop_e/tradfa_e/tradfa_e.htm#II (Accessed 21 April 2024).

16. WTO (1994), “The WTO’s Pharma Agreement”, available at: https://www.wto.org/english/tratop_e/pharma_ag_e/pharma_agreement_e.htm (Accessed 23 April 2024).

17. WTO (1996), “ Agreement on Government Procurement ”, available at: https://www.wto.org/english/tratop_e/gproc_e/gp_gpa_e.htm (Accessed 24 April 2024).

18. Global Counsel (2023), “The policy case for a Trade in Healthcare Agreement”, available at: <https://global-counsel.com/insights/report/policy-case-trade-healthcare-agreement> (Accessed 25 April 2024)

19. OEC (2022), “Pharmaceutical products (HS: 30) Product Trade, Exporters and Importers. The Observatory of Economic Complexity”, available at: <https://oec.world/en/profile/hs/pharmaceutical-products> (Accessed 27 April 2024).

20. WTO blog (2023), “Trade in medical goods stabilises after peaking during pandemic”, available at: https://www.wto.org/english/blogs_e/data_blog_e/blog_dta_23may23_e.htm (Accessed 28 April 2024).

21. Eurostat (2023), “ Trade in medicinal & pharma products: new peak in 2022”, available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20230424-1> (Accessed 28 April 2024).

22. Precision Business Insights (2024), “ Generic Drugs Market Size, Growth Trends Report ”, available at: <https://www.precisionbusinessinsights.com/market-reports/global-generic-drugs-market> (Accessed 29 April 2024).

23. HSBC (2024), “How Asia-Pacific's healthcare industry is shaping up for the future”, available at: <https://www.gbm.hsbc.com/en-gb/insights/innovation/asia-pacific-healthcare-industry> (Accessed 29 April 2024).

Стаття надійшла до редакції 02.05.2024 р.